

GJELDSBREVET

Slett U-landsgjelda – nr. 2 2008

tema: krisetider

Utgitt av Slett U-landsgjelda (SLUG)

SLUG, c/o Operasjon Dagsverk
Postboks 8964 Youngstorget
0028 Oslo

slug@slettgjelda.no
www.slettgjelda.no

Ans. red.: Øygunn Sundsbø Brynildsen
Redaktør: Hilde Reinertsen

Layout: Christer M.L. Bendixen, www.fortelle.no

Trykk: Grøset™

Forsidefoto: Tokyo-børsen 16. september
2008. © Yuriko Nakao, Reuters/Scanpix

Trykksaken er blitt til med midler fra NORAD.

Innholdet i artiklene er et uttrykk for
forfatterens syn og ikke nødvendigvis
representativt for SLUG eller SLUGs tilsluttede
organisasjoner.

Gjeldsbrevet kommer ut to ganger i året. Bestill
abonnement på www.slettgjelda.no eller ta
kontakt med SLUG. Det er gratis!

Innhold

3. Nye tider

Line Madsen Simenstad

4–5. Finanskrisens ringvirkninger

Hilde Reinertsen

6–8. Krisene: Utfordringer og muligheter for kamp mot gjeld

Helene Bank

9. Klimakrisen vil gi mer u-landsgjeld

Kristian Jahren Øvretveit

10–11. «Kreditorene må gjøres ansvarlig»

David Albert Schüller

12–13. Ecuador har gjennomført gjeldsrevisjon

Øygunn Brynildsen

14. Hvor går HIPC?

Andreas Førster

15. Ny rapport: «Slett ikke ferdig – ti år med gjeld på dagsorden»

Line Madsen Simenstad

Leder

I september 2008 sprakk det amerikanske boligmarkedet, som etter årevis med uansvarlig långivning hadde blitt en boble av råtne lån. Krisen spredte seg raskt til landets finanssektor, noe som igjen fikk enorme ringvirkninger verden over gjennom børsfall, bankkollapser, konkurser og raskt synkende økonomisk vekst.

For å demme opp for konsekvensene tok en rekke vestlige regjeringer i bruk nøyaktig det virkemiddelet utviklingsland i årevis har blitt frarådet, ja, til og med nektet: politisk styring av økonomien. Bare i USA vedtok Kongressen en redningspakke på hele 700 milliarder dollar for å redde konkurstruede banker. Kriserammede land som Island, Ukraina og Ungarn fikk store lån fra Det internasjonale valutafondet (IMF) for å stimulere økonomien, men med langt færre betingelser enn det fondet pleier å pålegge utviklingsland.

Begge disse sakene setter u-landsgjeld i et nytt lys: På hvilke måter endrer det politiske handlingsrommet seg i kjølvannet av finanskrisen? Sony Kapoor understreker i et intervju med SLUG (s. 4–5) at finanskrisen vil få svært negative konsekvenser, ettersom gjelda øker i størrelse og blir dyrere å betjene. Samtidig påpeker både han og Line Madsen Simenstad (s. 3) at krisen kan gi mulighet til å bygge et mer rettferdig internasjonalt system – dersom det finnes politisk vilje.

Samtidig er det ikke bare økonomien som er kriserammet: Også verdens matvaresituasjon og kommende klimaendringer kan få konsekvenser for utviklingslandenes gjeldsbyrde. Men hvordan? Helene Bank (s. 6–8) setter krisene inn i en historisk sammenheng og identifiserer utfordringer og muligheter for gjeldsbevegelsen, mens Kristian Jahren Øvretveit (s. 9) viser hvordan utviklingslandene kan bli sittende igjen med klimaregningen i form av lån til klimatilpasning.

At krisene vil følge oss inn i 2009 er det liten tvil om. Spørsmålet blir hvordan gjeldsbevegelsen kan få sikret at framtidig uansvarlig långivning – selve katalysatoren i finanskrisen – kan bli forhindret gjennom varige, bindende internasjonale avtaler og institusjoner.

God lesning!

Hilde Reinertsen
redaktør

Om SLUG

Slett U-landsgjelda (SLUG) er en nettverksorganisasjon med over 50 tilsluttede organisasjoner. Aktivister og støttespillere arbeider aktivt med informasjon overfor opinion og beslutningstakere, og vi arbeider opp mot regjering og Storting for å sette gjeldsspørsmål på dagsorden. SLUG spiller en viktig rolle også internasjonalt, og er en del av den internasjonale gjeldsbevegelsen som har sitt utspring i Jubilee 2000-kampanjen.

SLUGs krav

Utgangspunktet for SLUGs arbeid er følgende krav og prinsipper, støttet av de tilsluttede organisasjonene:

1. Umiddelbar sletting av all illegitim gjeld, og all gjeld som ikke kan betjenes uten å legges byrde på verdens fattige.
2. Gjeldssletting må ikke betinges av strukturtilpasning. Det sivile samfunn og nasjonalforsamlingen i debitorlandet skal være retningsgivende for gjeldsslette.

Kravene må gjennomføres etter følgende prinsipper:

- Sletting av gjeld skal ikke redusere bistanden.
- Hensikten med gjeldsslette er fattigdomsbekjempelse, samfunnsutvikling og å styrke demokrati og selvbestemmelse i land i Sør. Det må være åpenhet og innsyn rundt bruken av midlene.
- Gjeldssletting må sees i sammenheng med større strukturelle og institusjonelle endringer på globalt nivå som skaper jevnere maktforhold mellom nord og sør, samt forhindrer nye gjeldskriser.

For mer informasjon:
www.slettgjelda.no

Har du lyst til å jobbe for gjeldsslette og lære mer om gjeldspolitikken og globale økonomiske strukturer? Kontakt oss på slug@slettgjelda.no! SLUG har også opprettet støttemedlemskap for alle som vil støtte oss økonomisk.

SLUG
SLETT U-LANDSGJELDA

Nye tider

Tekst: Line Madsen Simenstad

Finanskrisen byr på enorme utfordringer for land både i Sør og Nord. Samtidig åpner den opp muligheter for å bygge et mer rettferdig økonomisk system. Spørsmålet er om det finnes nok politisk vilje.

For mange utviklingsland betyr finanskrisen dårligere tilgang på kapital, mindre bistand, lavere etterspørsel for deres eksportartikler og renteøkning på lånene de sitter på. Fattige mennesker må betale enda mer for mat, og inntekter spises opp av inflasjon. Samtidig er det utviklingslandene og såkalte *emerging markets* som opplever vekst i disse tider hvor EU og USA stagnerer. Ikke minst er det økonomiske hegemoniet til land i Nord i ferd med å forsvinne.

Med matkrise, klimakrise og finanskrise på en og samme tid er det plutselig gehør for ideene til gjeldsbevegelsen og andre som jobber med reform av den internasjonale finansarkitekturen. Men fortsatt er det lang vei fra ord til handling.

Finanskrise og gjeld

Måten finanskrisen har blitt taklet på av myndigheter i Nord er svært beskrivende

for disse landenes prioriteringer. Mens det tok verdenssamfunnet få uker å bla opp mellom tre og seks billioner dollar for å redde banker og stimulere til forbruk, har tolv års hardt arbeid for å lette gjeldsbyrdene til fattige land resultert i rundt 100 milliarder dollar i gjeldsslette. Jubilee South er en av organisasjonene som reagerer kraftig på dette. I en uttalelse i forbindelse med G20-møtet i midten av november peker de på at finanskrisen legger enda mer press på fattige land, som allerede har problemer med å sørge for befolkningens grunnleggende tjenester.

«I stedet for å håndtere situasjonen blir ressurser brukt på de samme bankene, finansinteressene og transnasjonale selskapene som har samlet opp fordeler de siste årene og utløst ikke bare den finansielle kollapsen, men også mat-, klima- og energikrisene», skriver Jubilee South i en uttalelse.

I sluttokumentet til FN-konferansen Finansiering For Utvikling, som ble avholdt i Doha i månedsskiftet november/desember, uttrykkes det bekymring for at finanskrisen kan ødelegge for de framskrittene som er oppnådd gjennom gjeldsslette de siste årene. Det tas til orde for mer gjeldsslette, men helt uten referanser til illegitimitet. Her er det gjeldens *bærekraftighet* som er det sentrale. Det vil si at kriteriet for om gjeld skal tilbakebetales er hvorvidt et land *kan* betale, ikke om det *burde* betale.

Mer makt til finansinstitusjonene

I et forsøk på å løse finanskrisen møttes statsledere fra verdens nitten største økonomier pluss EU til G20-møtet i Washington. Ikke bare var den eksklusive

G8-klubben utvidet til å gjelde land som Sør-Afrika og Brasil; med finanskrisen som bakteppe var det også ventet radikale endringer i reguleringen av internasjonal økonomi. Møtet ble referert til som Bretton Woods 2, men utfallet viste seg ikke særlig banebrytende. «Kosmetikk for verdens finanssystem» var en av karakteristikkene av møtet i etterkant.

Gjeldsbevegelsen er spesielt misfornøyd med den stadig viktigere rollen som ble tildelt de internasjonale finansinstitusjonene. Jubilee South påpeker at dette er institusjoner som selv har mye av skylden for fattige lands gjeldsproblemer, og at de heller representerer problemet enn løsningen. Opplyftende var det likevel at G20-landene går inn for å gi utviklingsland mer innflytelse i Verdensbanken og IMF. Jubilee South og Eurodad er noen av organisasjonene som krever en løsning med utspring i FN, ikke i Verdensbanken, IMF eller G20.

Få fremskritt i FN

Finansiering for utviklingskonferansen ble sett på som et egnet forum for å lage nye spilleregler, men resultatet herfra ble skuffende. Uviljen til å diskutere illegitim gjeld, sløyfing av referanser til problemene med skatteparadis, og dessuten det lave antallet statsoverhoder som tok seg bryet med å komme på konferansen, resulterte i få virkelige fremskritt.

Det har ikke skortet på store ord denne høsten, men fortsatt har vi til gode å se de luftige visjonene omsatt til handling.

FN-konferansen Finansiering for utvikling ble avholdt i Doha, hovedstaden i Qatar, i månedsskiftet november/desember 2008.

Finanskrisens ringvirkninger

4

Tekst: Hilde Reinertsen

SLUG stiller Sony Kapoor, økonom og leder for den Oslo-baserte tankesmia Re-Define tre spørsmål om finanskrisens konsekvenser for u-landsgjeld og internasjonal finanspolitikk.

Hvilke effekter vil den pågående økonomiske krisen ha for utviklingslands gjeldssituasjon?

For det første har utviklingslandene måttet ta opp mer lån, slik at mengden gjeld har økt. Dermed øker den andelen gjelda utgjør av landenes økonomi. Dette skjer samtidig som at skatteinntektene i mange land faller, fordi disse henger sammen med fall i både brutto nasjonalprodukt (BNP) og råvarepriser. I rike land

har myndighetene mulighet til å bruke statlige midler på å redusere den negative innvirkningen av dette. Men utviklingsland, med unntak av Kina og enkelte andre østasiatiske land, har lav kapasitet for slike offentlige pengeinnsprøytninger i økonomien. Dermed er det kun gjennom midler fra donorland og gjennom økt gjeldsbyrde at disse landene kan få pengene de trenger. Dette gjør at finanskrisen skaper en svært negativ prognose for utviklingslandenes gjeldssituasjon.

Det andre vi ser, er at prisen på lånene øker. Land som Indonesia og Filippinene, som før fikk lån til 8-10 prosent rente, må nå betale 12-15 prosent rente på de samme lånene. I tillegg øker prisen på lånene på grunn av endringer i valutakursene. Dette skjer fordi dollaren nå styrkes relativt til valutaen i mange utviklingsland, noe som gjør at også lånavdragene i seg selv øker dramatisk.

Den tredje negative effekten av finanskrisen er mer langsiktig. Siden utviklingsland ikke har store økonomier, blir de rammet i mindre grad av raset på børsene – de taper mindre enn de rike landene gjør, og innvirkningen har dermed vært mer moderat enn i flere

europiske land. Men det som virkelig vil ha en dramatisk effekt er den økonomiske resesjonen. Den har bare så vidt begynt å sette inn, men vil bli mye sterkere til neste år. Dette vil være en alvorlig indirekte effekt av finanskrisa.

I tillegg til å utvide lånene til utviklingsland, har Det internasjonale valutafondet (IMF) og Verdensbanken de siste månedene også gitt lån til kriserammede land i Europa: Island, Ungarn og Ukraina. I hvilken grad er disse lånene en videreføring av eksisterende lånepolitikk, som for eksempel at betingelser knyttes til lånene, og i hvilken grad har du registrert et policy-skifte?

Det vi ser, er for det første press på IMF og Verdensbanken for å gjennomføre reformer og endre politikk med hensyn til kondisjonalitet, altså betingelser knyttet til lånene. I tiden før finanskrisen var de to institusjonene på defensiven og på vei til å bli ansett som irrelevante. Det gjorde det lettere å fremme forslag om reformer. Men nå er de igjen tilbake i begivenhetenes

Sony Kapoor, økonom og leder for den Oslo-baserte tankesmia Re-Define

sentrum, og behovet for deres tjenester har økt dramatisk. Dette utgjør et tilbakeslag for muligheten til å få gjennom policy-endringer.

Når det gjelder hva slags politikk ulike nasjonale myndigheter nå fører, ser vi at de rike landene, inkludert USA, tar i bruk virkemidler som står i motsetning til hva IMF og Verdensbanken foreskriver for utviklingsland i krise. Et eksempel her er Asia-krisen i 1998, da landene for å motta hjelp måtte gå med på å redusere offentlig forbruk til et minimum. Dette er det motsatte av hva de rike landene nå gjør. Dermed har troverdigheten til slike løsninger blitt betydelig svekket, og det blir vanskeligere for Verdensbanken og IMF å presse på for at utviklingsland likevel skal føre en slik politikk. Og det er jo svært positivt, ettersom det politiske handlingsrommet utvides.

Et tredje punkt er at redningspakken som ble gitt til Island, Ungarn og Ukraina hadde relativt lette betingelser knyttet til lånene. Det vil dermed bli vanskeligere å kreve harde betingelser av utviklingsland. Kondisjonalitetspolitikken IMF og Verdensbanken til nå har ført vil dermed

komme til å måtte endres, og det er et svært positivt skritt.

Hvilke politiske muligheter oppstår i kjølvannet av finanskrisa med hensyn til reform av FN, IMF og Verdensbanken, og hvordan vil vi kunne utnytte disse mulighetene?

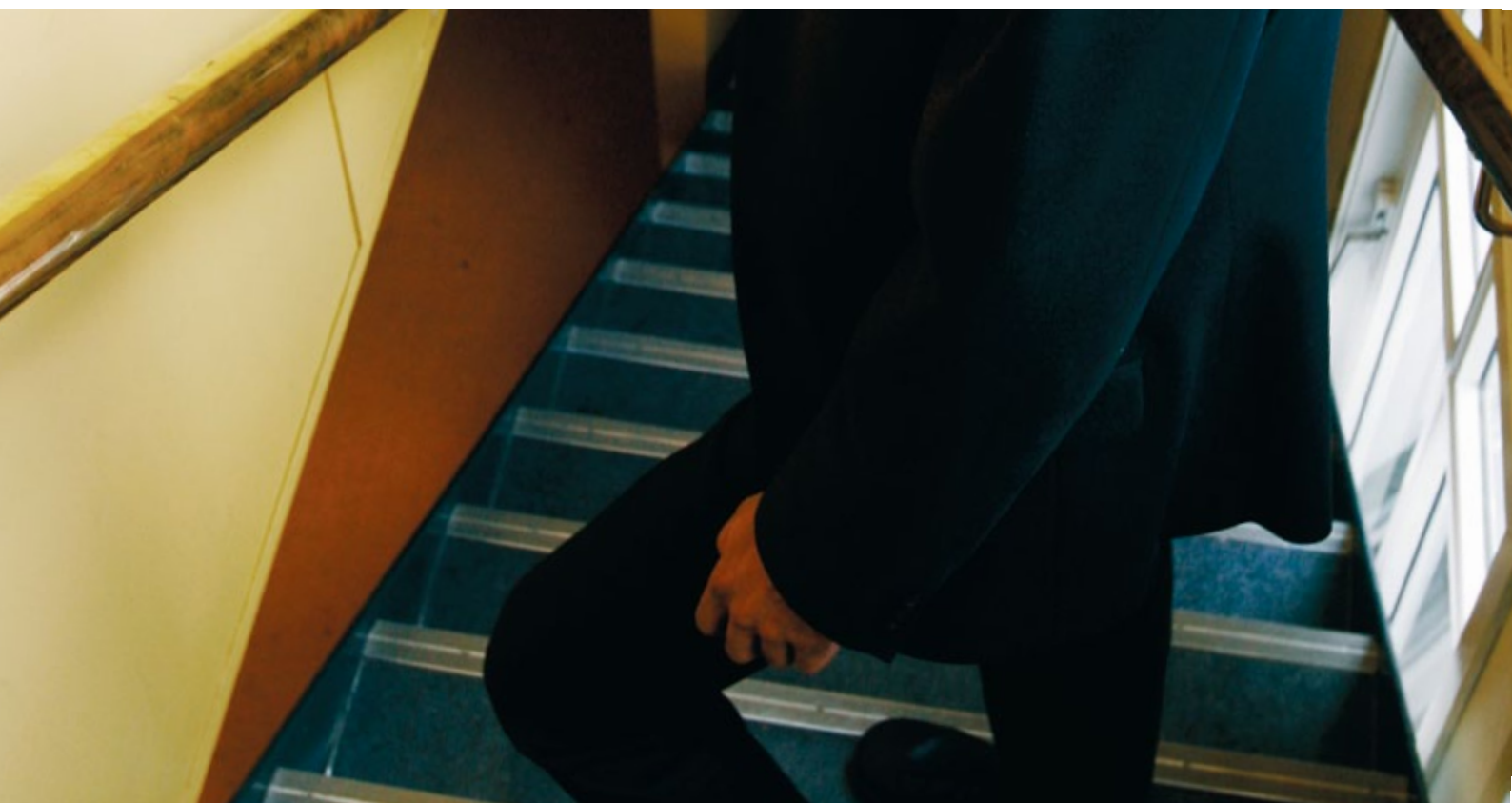
Det viktigste punktet her dreier seg om G20: Etter toppmøtet i november vil det ikke lenger være mulig å gå tilbake til å kun møtes innenfor rammen av G8. Dette er veldig positivt, for det gjør at utviklingsland vil måtte få større representasjon i Verdensbanken, noe som igjen skaper gode muligheter for politiske endringer. Det vil føre til et skifte i den internasjonale maktbalansen, ved at land som India og Kina får større innflytelse.

Når det er sagt, er det uklart i hvilken grad dette vil ha en positiv, negativ eller ingen effekt på de minst utviklede landene (MUL). Høyinntektsland har sin egen dagsorden, som ikke nødvendigvis samsvarer med MULenes behov og krav. Vi må dermed begynne å differensiere mellom OECD-land, de inkluderte

utviklingslandene (G20-medlemmene) og lavinntektslandene.

For det andre vil det, på den ene eller andre måten, starte en reformprosess i FN. Mindre mektige stater, som Norge og Ecuador, vil ha en stor interesse i å ha et regelbasert internasjonalt system som begrenser stormaktenes handlingsrom. Vi må derfor investere tungt i FN-prosessen, og sørge for at utviklingsland får tilstrekkelig representasjon.

Et tredje og siste punkt i denne sammenhengen er at verdens finansielle økonomi, har blitt alvorlig utfordret. Det har skjedd et skifte der storselskaper ikke lenger kan diktere nasjonale myndigheters politikk, snarere tvert i mot – storselskapene ligger nå nede for telling. Dette er en stor mulighet for aktører som fagforeninger og utviklingsland til å presse på for å sikre at deres interesser imøtekommes, og at finansaktører ikke får muligheten til å fortsette å dominere politikken og økonomien. Det er også en mulighet til å omfordele rikdom og ressurser. Men for å oppnå dette, må vi handle raskt og på en ambisiøs måte. For ting kommer til å skje svært raskt.

Krisene: Utfordringer og muligheter for kamp mot gjeld

6

Tekst: Helene Bank, rådgiver i «For Velferdsstaten» og nestleder i Attac

«For oss er finanskrisen ikke noe nytt. Det nye er at den nå rammer i nord, der den har sin opprinnelse», sier den ugandiske professoren Yash Tandon under et stormøte om krisene på Norges sosiale forum i Oslo i november.

Gjeldsslettebevegelsens aktivister vet at Yash Tandon har rett. Gjelds- og fattigdomskrise har eksistert siden kolonitida, og har forsterket seg gjennom alle økonomiske kriser. Forrige gang var på 70-tallet.

Det er tusenvis av tegn som viser at dagens kriser – finanskrisa, fattigdomskrisa, matkrisa, energi- og klimakrisa – er dypere enn verden har sett før, blant annet på grunn globalisering av finansmarkedene. Ideologi støttet opp av den rådende økonomiske teorien har hindret at

signalene er fanget opp. Derfor kan USAs tidligere sentralbanksjef, Alan Greenspan, stå foran Kongressen i USA og ærlig si at han ikke skjønner hva som skjer.

Krisenes sammenheng

Krisene i dag henger sammen og er gjensidig forsterkende. Profitabilitetskrise på kapital tvinger kapitaleiere til å spekulere i varer, tjenester og ressurser som folk og samfunn trenger. Prisene går opp, men det er ikke de fattige som tjener på dette. Det er spekulantene. Til gjengjeld blir brensel og mat dyrere for fattigfolk. Avhengighet av import gjør land sårbare og øker underskudd på handelsbalansen.

Klimakrisen setter fokus på matjord og vann som grunnlag for energiproduksjon. Klimakrisen gjør også stadig flere land-områder umulige å dyrke på, enten på grunn av flom, tørke eller erosjon. Knapphet gjør slike ressurser enda mer interessante for oppkjøp eller spekulasjon. Fattigdoms- og gjeldskrisen bidrar til at fattige land eksporterer mat for å betale gjeld, framfor å sikre mat til egen befolkning. Når mat, jord, vann og såkorn er spekulasjonsobjekt, vil gjelda bare øke.

1940-tallets institusjoner

Dagens kriser har rot i de valgene som ble gjort – og ikke gjort – da den globale finansielle arkitekturen ble vedtatt av

vinnerne av 2. verdenskrig under et møte i Bretton Woods i USA. Den engelske økonomen John Maynard Keynes laget et forslag der enkeltland og grupper av land skulle balansere makt og handel, for å hindre ubetalelig gjeld. Men krigens vinnere var ikke villige til å avgi makt til et globalt fellesskap. USA var imot. Dermed fikk verden en finansiell arkitektur – de såkalte Brettonwoods-institusjonene, som omfattet GATT (handelsavtaler), Verdensbanken og Det internasjonale valutafondet (IMF) – som sammen la grunnen for stadig dypere kriser, som har kulminert i den krisen vi opplever nå.

Den første dype krisen

Den første dype krisen kom på 1970-tallet. Overproduksjon, energikrise, økende arbeidsledighet i Vesten og redusert profitt på kapital la grunnen for de lån som ble dyttet på utviklingslandene, og for den politiken i finansinstitusjonene, som kalles «Washington-konsensusen», den neo-liberale økonomiske modellen. Den innebar låne- og bistandsbetingelser som beveget seg langt inn på regjeringenes politiske område, og foreskrev:

- Privatisering av alt fra ressurser til infrastruktur og offentlige tjenester,

- Reduksjon av offentlige utgifter og brukeravgifter for vann, utdanning og helse

- Åpne markeder for varer og kapital (der bistand var bundet til produkter og storselskap fra giverlandet)

Nasjonalbanker skulle fristilles og bankene skulle operere i et fritt marked. Begrensninger på fri bevegelse av kapital skulle bygges ned.

Etter 1970-tallets krise fulgte en stadig ekspanderende kapitalistisk økonomi. Stadig større selskaper måtte ha mer. Til å begynne med skjedde finanskrisene i periferien, Sør-øst Asia, Argentina, Mexico, Russland. Hver gang kom det overraskende på økonomene i IMF og Verdensbanken. Hver gang skyldte de på dårlig styresett hos de land de nettopp hadde rost. Hver gang krevde de en politikk som gjorde at det kriserammete landets borgere måtte betale de private spekulantenes gjeld. Hver gang foreskrev de en politikk som lammet enhver produksjon i det rammete landet, og la økonomien åpen for oppkjøp.

Finansiell ubalanse

Signalene på en større finansiell krise var tydelige. Realøkonomien kunne ikke skaffe kapitaleierne nok avkastning. Finanskapitalen hadde, under stadig friere betingelser globalt, ekspandert til nivåer som ikke lenger hadde rot i reelle verdier. Kapitaleierne hadde ikke lenger behov for

å bruke produksjon og tjenester til å øke sin avkastning.

Fram til 2007 ble denne ubalansen ekstrem: Verdenshandelen var på omlag 40 mrd dollar per dag. Verdens totale bruttonasjonalprodukt (BNP) målt i handel med varer og tjenester på omlag 120 milliarder dollar per dag, omtrent samme nivået som aksjehandelen i verden. Men handel med derivater og valutaspekulasjon og handel har økt til 5510 milliarder dollar per dag.

Målet har blitt å tjene penger på penger – og å flytte risikoen ved spekulasjon over på andre aktører – selskaper som kunne slås konkurs, kommuner, utviklingsland, pensjonister, småsparere, fattige land og fattigfolk. Aldri har finanskapitalen vært så globalisert, kunne bevege seg så fritt, eller dominert så mye over realøkonomien og samfunnene våre.

Det nye med dagens kriser er, som Yash Tandon kommenterte, at de rammer i nord, ikke bare i periferien. To eksempler kan vise både utfordringene og mulighetene vi nå står overfor. Disse eksemplene viser forholdet mellom det globale og det lokale. De viser også forholdet mellom det som blant annet gjeldsslettebevegelsen kan og bør gjøre, og det som er genuine oppgaver for befolkningen i land og lokalsamfunn.

Handle seg til gjeld

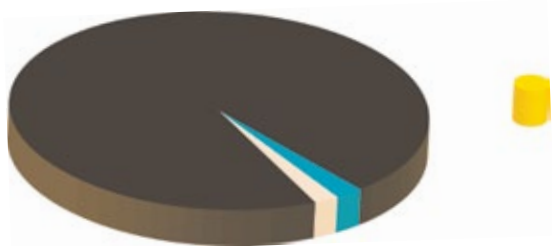
Uganda har i flere år eksportert ubearbeidete kornprodukter til EU og importert bearbeidete og pent pakkete

kornvarer fra EU. Det vil ikke overraske noen at kiloprisen er svært ulik. Ugandas totale handel, som er summen av eksport og import øker. Samtidig er handelsbalansen, som er eksport minus import, negativ, i følge Africa Development Banks årsrapport for 2004. Negativ handelsbalanse er det samme som utenlandsgjeld.

Uganda er et av de landene som FN definerer som minst utviklet, og var blant de første land som ble med i den første gjeldssletteprosessen. Da neste gjeldssletteprosess ble satt i gang, var Uganda på nytt med i puljen av land som var mest gjeldstynget. Uganda er ikke unik, men et konkret eksempel som gjelder for de fleste land som er gamle kolonier av Europa. De produserer råvarer og importerer bearbeidete varer. Merverdien ved bearbeiding ligger da igjen i EU, gjelda i utviklingslandene.

Agrodrivstoff

Kirkens Nødhjelp og miljøorganisasjonen Zero har utviklet et prosjekt i Kenya med produksjon av agrodrivstoff. Ikke for eksport, men for å bytte ut import av diesel med egenprodusert diesel. På sikt har lokalsamfunnet ikke bare redusert utgifter til diesel, men har i tillegg til å produsere mat også hatt mulighet for å selge litt drivstoff til nabadistriktet. Resultatet har ikke bidratt til å redusere utslipp fra norske biler, men det har gitt renere luft, færre klimautslipp og lokal kontroll med produksjon og kostnader. Kontroll med hva jord og vann

- Verdens BNP målt i handel og varer med tjenester, om lag 120 milliarder USD per dag

- Verdens aksjehandel også omlag 120 mrd USD pr.dag

- Handel med derivater og valuta, 5510 mrd USD pr. dag

- Verdenshandelen, om lag 40 mrd USD pr. dag

Snitt for 2007, kilder: IMF, Verdensbanken, WHO, UNCTAD og WFE

8 brukes til, og lokal produksjon av energi kan redusere samfunns avhengighet av lån og import, øke matsikkerhet og øke energisikkerhet.

Gjeldsbevegelsens muligheter

Gjeldsbevegelsen bør kjempe for demokratisk kontroll med finansmarkedene, naturressursene og teknologi for miljø, velferd og arbeid. Slik kontroll kan legge grunn for utjamning mellom land og innom land, og en forsvarlig og bærekraftig ressursforvaltning.

Men gjeldsbevegelsen skal ikke drive lokale utviklings- eller demokrati-prosjekter. Det må deres kolleger i de enkelte landene gjøre – med solidarisk støtte for sine kamper. Gjeldsbevegelsen, spesielt i Nord, må sørge for at det politiske handlingsrommet for kolleger i Sør ikke reduseres av Nords økonomiske egeninteresser.

Midt i den finanskrisen vi er oppe i i vesten, kan sosiale bevegelser ikke regne med sine regjeringer. Disse vil ikke tørre å ta råd fra andre enn finansdepartementer, sentralbanker og storselskapene – de samme som har skapt krisen. De sosiale bevegelsene og de frivillige organisasjonene må jobbe sammen. Samtidig kan ikke alle være i front på alle felt hele tiden. Arbeidsdeling og gjensidig støtte mellom bevegelsene er grunnleggende for varige strukturelle endringer.

Gjeldsbevegelsens utfordringer

For Gjeldsslettebevegelsen er det en utfordring å:

- Både å kjempe mot gammel gjeld og kjempe mot nasjonalisering av privat gjeld som bygges opp under krisene.
- Sikring av tilgang til kreditt for produksjon og i distriktene i fattige land og nasjonal kontroll med finansinstitusjonene må til.
- Kamp mot skatteparadis og åpenhet om bankkonti kan bidra til både å øke priser for råvarer, øke skatteinntekter, avsløre korrupsjon og stoppe strømmen av ressurser fra Sør til Nord.
- IMF og Verdensbanken har utspilt sin rolle – demokratisk underskudd og mangel på kompetanse eller som agenter for stormaktenes interesser, gjør at alternative strukturer må bygges opp. Banco del Sur i Sør-Amerika, og nye initiativ i Asia, kan bidra til en sunn konkurranse om løsninger for produksjons- og gjeldskriser. Keynes' opprinnelige tanker om global finansiell arkitektur er mer relevant enn noen gang.
- Samtidig må det kjempes for å hindre ny gjeld i å bygge seg opp. Det handler om ujamne bytteforhold. Energi-, klima- og

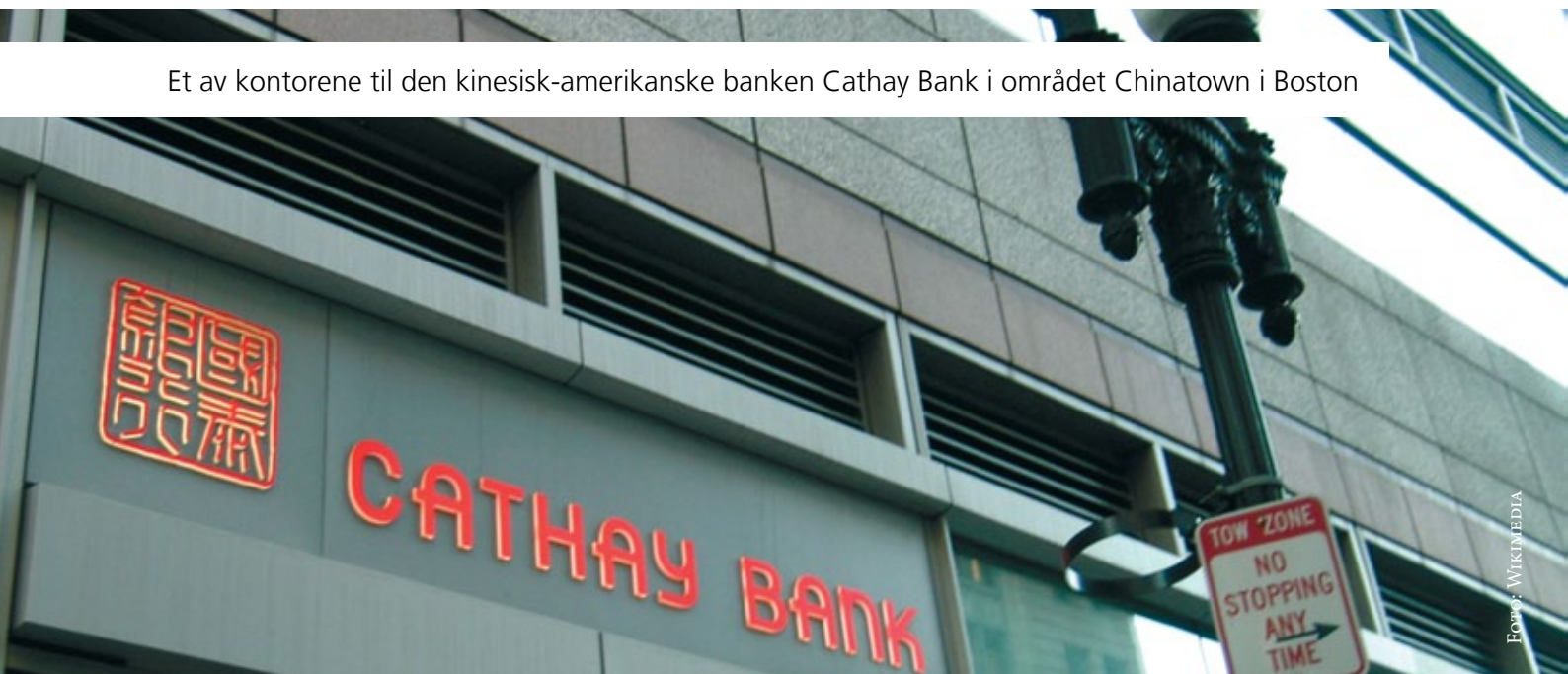
matkrisene har vist at kampen for kontroll med naturressursene og teknologien er avgjørende. Det må kjempes for politiske handlingsrom slik at verdier kan bli i landet og regionen, og bidra til energi- og matsikkerhet. Dersom land fortsatt skal basere seg på import av sentrale basisvarer, mens vann og land brukes til eksportvarer, vil gjelden bygge seg opp av strukturelle årsaker.

- Utviklingsprosjekter kan bygge på norske erfaringer med hjemfallsretten, som innebærer at norske vannkraftanlegg går fra private og internasjonale investorer etter et gitt antall år.

Må skape ny maktbalanse

Hvis utviklingsland får bygge opp en variert matproduksjon for egne og regionale markeder, får etablert sterke landbruksorganisasjoner og får bistand til å bygge både selvforsyning av energi og eksport av fornybar energi med nasjonal kontroll over ressurser og teknologi, vil det kunne bidra til å skape en maktbalanse som kan gjøre u-landsgjeld til historie. Gjeldsslettebevegelsen har og kan fortsette å ha en sentral rolle i å sette dette på agendaen for å hindre ny gjeld i å bygge seg opp.

Et av kontorene til den kinesisk-amerikanske banken Cathay Bank i området Chinatown i Boston

Klimakrisen vil gi mer u-landsgjeld

Tekst: Kristian Jahren Øvretveit

Finanskrisen og valg i USA har dominert høstens mediebilde, mens den globale klimakrisen har havnet i bakgrunnen. Samtidig vil klimaendringer få stor innvirkning på utviklingslandenes gjeldssituasjon. På hvilke måter vil dette skje?

Fattige land rammes hardest

For det første er de fattigste landene i verden også blant de som vil bli hardest rammet av klimaendringene, selv om disse i hovedsak er skapt av industrialiserte land i vesten. Noen av effektene av global oppvarming vil være tørke, oversvømmelse og en økning i såkalt ekstremvær. Dette vil ramme de fattigste landene hardt, fordi disse landene er dårligst rustet både teknologisk og økonomisk til å takle klimaendringene.

Det er dessuten slik at de fattigste landene gjerne ligger i de områdene som er mest utsatt for klimaendringer. Som om ikke det er nok, er ofte de samme landene

også svært avhengige av jordbruk, noe som også vil føre til at klimaendringer vil være spesielt negativt for de fattigste landene. Mange av disse landene bruker dessuten store deler av sine beskjedne budsjetter på å betale renter og avdrag på lån, som i enkelte tilfeller kan karakteriseres som illegitime.

Et land som for eksempel Bangladesh har en samlet gjeld på nærmere 20 milliarder dollar (2007-tall), og er et av de landene som vil bli hardest rammet av klimaendringer. Siden mesteparten av Bangladesh ligger lavere enn tolv meter over havet, vil det være katastrofalt for befolkningen dersom for eksempel havnivået stiger.

Gir lån til klimatiltak

Den andre måten de fattigste landene må betale for klimaendringer på, er rent økonomisk, til tross for at de knapt har bidratt til klimaendringene selv. På grunn av oppmerksomheten rundt global oppvarming og klimaendringer har klimatiltak kommet mer i fokus. Siden de fattigste landene historisk sett i svært liten grad har bidratt til utslipp av klimagasser, skulle man kanskje tro at de ville slippe litt billigere unna når det gjelder klimatiltak i industri og lignende. Dette er ikke tilfelle.

På G8-møtet i mars i år lanserte Verdensbanken det som kalles *Strategic Climate Fund* (SCF). Dette er et av flere tiltak Verdensbanken har kommet med for å prøve å bli en viktig deltaker i klima-

kampen. SCF ble opprettet for at land som ikke har råd til å gjennomføre klimatiltak skal få støtte til dette, gjennom blant annet lån. Dette blir kritisert fra flere hold. Blant annet mener flere utviklingsland at det er urettferdig at de må ta opp lån for å finansiere klimatiltak når de i liten grad selv har vært med på å skape problemene. Dette er en praksis som ikke kan aksepteres, og som går direkte imot FNs klimaforhandlinger, der det er bred enighet om at klimatiltak i hovedsak skal finansieres av de som har skapt klimaproblemene.

Utviklingsland får regningen

Lån er åpenbart et dårlig finansieringsalternativ. Når verdens fattigste land allerede betaler 100 millioner dollar per dag i gjeldsrelaterte utgifter (2007-tall), sier det seg selv at det siste disse landene trenger er enda et lån å betjene. Særlig når dette lånet skal være med på å bøte på et problem de i liten grad har vært med på å forårsake.

Det er vi i Vesten som har rotet til miljøet med vår utslippsfest, og da er det bare rett og rimelig at det er vi som skal rydde opp når festen er over. Dette bør først og fremst gjøres ved å redusere utslippene av klimagasser i eget land. Det er selvfølgelig også viktig å bidra til at land som er i en industrialiseringsfase får hjelp til å utvikle seg uten at dette har negative effekter på klimaet. Men denne støtten må ikke være basert på lån til land som allerede sliter med å betale den gjelda de har.

Kilder:

Debt and climate change, Jubilee debt campaign: www.jubileedebtcampaign.org.uk/download.php?id=498

Norges naturvernforbund om klima og SCF: www.naturvern.no/cgi-bin/naturvern/imaker?id=116441

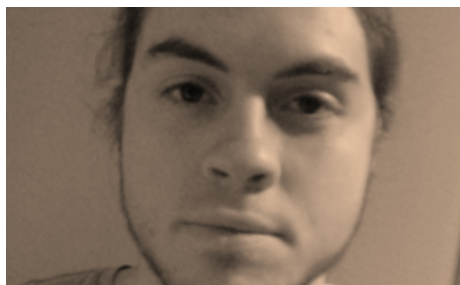
Utviklingsfondet: www.utviklingsfondet.no/Utviklingsfondet_-_forsiden/Temaer_vi_jobber_med/Klimaendringer_i_Sor/Artikler/?module=Articles;action=Article.publicShow;ID=1571

Verdensbanken, dokument om SCF: siteresources.worldbank.org/INTCC/Resources/Proposal_For_A_Strategic_Climate_Fund_April_3_2008.pdf

Kreditorene må gjøres ansvarlig

10

Tekst: David Albert Schüller

I over ti år har organisasjonen Jubilee South jobbet med illegitim gjeld og uhåndterlig gjeld i utviklingsland. I forbindelse med lanseringen av rapporten «Slett ikke ferdig» 27. oktober i år satte jeg meg ned med Beverly Keene, leder av Jubilee South. Vi diskuterte deres nye kampanje, aktiviteter og hva de forventer fra ikke-statlige organisasjoner i nord som for eksempel SLUG.

Hva betyr slagordet «don't owe don't pay», og hva er målet med kampanjen det hører til?

Kampanjen og slagordet er knyttet til problemet med gjeld som har oppstått uten samtykke fra befolkningen, eller de folkevalgte i ikke-demokratiske regimer. Disse lånene ble gjerne tatt opp uten tanke på befolkningen i landene. Dagens styresmakter blir tvunget, eller føler seg tvunget til, å betale tilbake lånene med penger som kunne vært brukt til helsevesen, utdanning

og lignende. Samtidig fortsetter mange vestlige styresmakter og institusjoner å gi lån til denne typen regimer, selv om det er svært lite sannsynlig at de vil bli tilbakebetalt, også selv om det er klart at lånene er tatt opp uten befolkningens samtykke. Gjeld har gjerne bygd seg opp som en følge av urettferdig handel, som for eksempel utnyttelse fra gamle kolonimakter, og burde derfor stemples som illegitim. Med slagordet «don't owe don't pay» ønsker man å legge vekt på at dagens befolkning ikke har noe ansvar for disse lånene og at de ikke burde lide under de finansielle byrdene som tilbakebetalingen av lånene påfører dem.

Kan du forklare hva som menes med å innse kreditors posisjon?

Dette betyr at utviklingsland burde innse at de faktisk har muligheten til å kreve tilbake penger fra den utviklede verden av flere årsaker. For det første har såkalt klimagjeld bygd seg opp ved at vesten har utnyttet naturressurser og arbeidskraft i utviklingsland uten å tenke på skadene dette påfører folk og klima i utviklingslandene. For det andre har utviklingslandene ofte betalt tilbake mer på illegitime lån enn det lånene er verdt. Disse landene burde få disse lånene tilbakebetalt. Dette er et viktig punkt, siden lån som er gitt under illegitime omstendigheter ofte har liten reell positiv økonomisk innvirkning og derfor representerer et reelt tap av penger uten noen fordeler. For hver dollar som gis

i lån til utviklingsland, kommer 5 dollar tilbake til utlansland og institusjoner. Hvorvidt dette representerer en reell overføring av inntekt kommer igjen an på den reelle økonomiske innvirkningen, men for illegitime lån ser det i hvert fall ut til å være slik. Et interessant eksempel fra Norge kan være slettingen av Ecuadors gjeld etter skipseksportkampanjen. Norge slettet i 2006 omtrent 35 millioner dollar. Da hadde Ecuador allerede betalt omtrent 100 millioner dollar på et lån som i utgangspunktet hadde vært 55-59 millioner dollar. Norge bør absolutt vurdere om de skal betale tilbake disse pengene.

Hva er gjeldsdominans?

Dette temaet er knyttet til den finansielle maktbalansen, som bestemmer hvem som styrer den politiske agendaen. Disse kan så bruke agendaen som et verktøy for å fremme sine interesser. Det er helt tydelig at det er de utviklede landene i vesten som er i den ledende posisjonen, og fra starten av 1980-tallet til begynnelsen av 2000-tallet har den såkalte «Washington-konsensusen» vært den ledende politiske agendaen. (Begrepet peker på den økonomiske reformpolitikken USA, Verdensbanken og Det internasjonale valutafondet (IMF) foreskrev for utviklingsland og forhenværende sovjetrepublikker, der privatisering og åpning av markeder var sentrale punkter, red.anm.). Dette innebar at kondisjonalitet knyttet til lån tvang land til å åpne markedene sine,

Beverly Keene, Jubilee South

privatisere offentlige midler og mange andre former for politikk som man nå ser på som feilslåtte. Selv etter en bølge med gjeldsslette er maktstrukturene de samme i organisasjonene som har med dette å gjøre. Røttene til problemene består med andre ord.

Hvordan ønsker du at utlånsprosessen skal omstruktureres, og hvilken funksjon tror du det å nekte å betale tilbake gjeld vil ha?

Det å nekte å betale tilbake gjeld er en viktig del av «don't owe don't pay»-kampanjen. Det er en av prosessene Jubilee South vil at myndigheter i utviklingsland skal gjennomføre for å få en stopp på illegitim gjeld. Det er viktig at myndighetene innser at deres første forpliktelser er ovenfor deres egen befolkning, ikke ovenfor avtaler gjort under tvilsomme omstendigheter. Det første steget i prosessen med å nekte å betale gjeld bør være å gjennomgå en gjeldsrevisjon for å se på kildene bak gjelden og å finne ut legitimiteten av denne gjelden. Ecuador har nylig gjort nettopp dette. Et av funnene denne revisjonen har belyst er at rundt 30 prosent av Ecuadors gjeld har kommet fra Brasil, noe som viser at man ikke må glemme at det eksisterer Sør-Sør-gjeld også. Den ecuadorianske regjeringen har enda ikke tatt standpunkt til hva de skal gjøre med resultatene fra revisjonen. Myndigheter i låntakerland frykter ofte at

deres finansielle troverdighet blir redusert dersom de nekter å betale gjeld. Dette er ikke sannsynlig at vil skje, dersom man ser på bakgrunnen for illegitim gjeld. Når det gjelder omstrukturering av utlånsprosessen er det viktig å trekke frem at det er nødvendig med en forandring i det nåværende utviklingsparadigmet; det er ikke nok bare med gjeldsslette. Dette er igjen knyttet til de nåværende maktstrukturene, der de vestlige industrialiserte landene dominerer i kraft av at de er de største donorene til IMF og Verdensbanken. Dette fører til at utviklingsland har lite å si.

Kan du si noen ord om «The Bank of the South» og dens nåværende status? Tror du den vil ha noen påvirkningskraft i den nærmeste fremtid?

The Bank of the South ble grunnlagt i desember 2007 etter 6-8 måneder med intensiv debatt. Etter dette gav grunnleggerlandene seg selv 90 dager til å få bankens operasjonelle detaljer på plass, men denne prosessen har tatt mye lengre tid og er enda ikke ferdig. Et avgjørende spørsmål gjelder representasjon, som i utgangspunktet skulle følge prinsippet om ett land – en stemme. Dette har ikke blitt tatt godt i mot av de større landene, slik som Brasil, som nå må finne andre kanaler for å utøve sin makt. Jubilee South har bidratt til debatten, men ikke-statlige organisasjoner har i stor grad blitt holdt utenfor.

Dette er noe Jubilee South vil endre på, siden banken er ment å representere en drastisk annerledes utviklingsmodell som også inkluderer ikke-statlig representasjon av folket. Banken burde være et ledd i å fjerne båndene mellom gjeld, bistand og de globale finansielle strukturene. Det finnes en visjon, men regjeringer må fortsatt gjøre store fremskritt i å føre denne visjonen fremover.

Hva burde organisasjoner som for eksempel SLUG fokusere på i fremtiden?

For det første er anerkjennelsen av illegitim gjeld et essensielt problem som er langt fra løst. Dette burde derfor være et viktig fokuspunkt. For det andre bør oppmerksomheten rundt gjeldsdominanse og ulike former for kondisjonalitet rundt lån økes i disse økonomiske nedgangstidene. For det tredje bør SLUG hjelpe til å oppfordre myndigheter til å foreta gjeldsrevisjoner for å kunne starte prosesser med å nekte å betale eventuell illegitim gjeld, og å holde utlånerland, multilaterale institusjoner og private investorer ansvarlige for illegitim gjeld. Til slutt burde SLUG ta skrittet videre fra gjeldsslette: *Justice needs restitution and reparation.*

Oversatt fra engelsk av Kristian Jahren Øvertveit

«Utenlandsgjeld? Det er vi som er kreditorlandet», fra et 1. mai-tog i Quito, Ecuador 2007

¿DEUDA EXTERNA?
SOMOS NOSOTROS
PAIS ACREEDOR

Ecuador har gjennomført gjeldsrevisjon

12

Tekst: Øygunn Brynildsen

På tretti år ble Ecuadors utenlandsgjeld 17-doblet.

«Hvis en forstår hvem som har tatt opp lånene og hva de er brukt til, forstår en også hvorfor mange politikere har kviet seg for å ta i dette», sier Maria García Bravo.

Hun har deltatt i Ecuadors gjeldsrevisjon, et dypdykk i arkivene for å studere lån tatt opp gjennom 30 år. Nå er resultatet klart. Er Ecuador egentlig skyldner eller rettmessig kreditor?

«Historien om Ecuadors gjeld er en kriminalhistorie om plyndring og ødeleggelse av ressurser og menneskeliv.»

Dette sier Hugo Arias, som også har deltatt i gjeldsrevisjonen. Det samme kan sies om mange lands gjeld, enten lånene er tatt opp av diktatorer, presset på av långivere med strenge og egennyttige betingelser eller brukt til uhensiktsmessige formål som å bygge et atomkraftverk i et jordskjelvsområde. (Dette skjedde faktisk på Fillippinene under diktatoren Marcos.)

Det spesielle med Ecuador er at de har åpnet arkivene og gransket lånedokumenter og avtaler, flere av dem tidligere hemmeligstempelt, og vurdert sosiale, økonomiske, politiske og juridiske forhold av betydning for gjeldas legitimitet.

En rettferdig betaling

«Et av målene med denne revisjonen er å finne ut hvem som skylder hvem», sier Elsa Viteri Acaiturri. Hun er finansminister i Ecuador, landet som har bestemt seg for å sette folk foran gjeld.

«Vi er ikke ute etter å slutte å betale. Vi er ute etter en rettferdig betaling,» fortsetter hun og understreker at vurderingene om tilbakebetaling vil skje på grunnlag av informasjonen som er lagt frem for hver enkelt sak. Det er bare illegitim gjeld som ikke vil betales tilbake. På spørsmål om hva som er illegitim gjeld, svarer hun:

«Alle de lånene som har blitt brukt til noe annet enn det som var hensikten, alle de lånene som har blitt tatt opp av tvang og ikke etter det ecuadorianske folks vilje. Alt det som går imot vårt folks suverenitet, er illegitimt.»

María García Bravo har jobbet med lån fra internasjonale institusjoner som Verdensbanken og IMF (Det Internasjonale Pengefondet) og disse lånenes sosiale og

miljømessige konsekvenser. Hun forteller hvordan det har gjort henne sint og frustrert når hun under arbeidet med revisjonen har sett hvordan landet har blitt undertrykket av de internasjonale finansinstitusjonene de siste tiårene.

«Ecuador tok opp lån for å styrke helsevesenet, men helsetjenestene ble ikke bedre», sier hun, og forklarer hvordan lån som ble gitt på 1990-tallet generelt hadde strenge betingelser knyttet til seg. Det nasjonale lovverket ble endret, og ikke bare helse- og utdanningssystemet, men også landets vannforsyning, ble privatisert som følge av betingelser satt av långiverne.

«Konsekvensene var at de svakeste gruppene falt utenfor både helse- og skole-systemet. Dette var brudd på menneskerettighetene», konstaterer García Bravo.

Hvem sitt ansvar?

Så kan en si at det er urimelig å legge all skyld på långiverne. Hadde ikke myndighetene i landet mulighet til å si nei? Gjeldskommisjonen konkluderer blant annet med at det er finanssektoren og transnasjonale selskaper har gjort seg rike på Ecuadors gjeld, og rapporten deres slår fast at også tidligere politikere og

Utsikt over Quito, Ecuadors hovedstad

byråkrater i det ecuatorianske statsapparatet må ta sin del av ansvaret.

Etter gjennomgangen og granskningen av lånene kan kommisjonen blant annet dokumentere at både Verdensbanken og IMF har brutt sine egne vedtekter, långivere har brutt egen nasjonal lovgivning, prinsippet om en suveren stat har blitt brutt og partene har sittet med ulike opplysninger uten å dele viktig informasjon. Disse og flere forhold utgjør ifølge kommisjonsrapporten brudd på Ecuadors grunnlov og nasjonale lovverk forøvrig. Kommisjonen anbefaler at forholdene blir rettslig forfulgt slik at de som har ført Ecuador inn i en gjeldskrise som går på bekostning av folks levekår, blir stilt til ansvar.

Er Ecuador skyldner eller rettmessig kreditor? Det brede lag av befolkningen har i hvert fall betalt dyrt for en fest de ikke har vært med på. I 2006 gikk 47 prosent av Ecuadors statsbudsjett til nedbetaling av lån. I 2007 ble gjeldsbetjeningen redusert til 25 prosent av statsbudsjettet.

Målet er å nå ned i elleve prosent i 2010. Men Ecuador er et mellominntektsland og for rikt til å omfattes av internasjonale mekanismer for gjeldslette. De samme menneskene som har manglet tilgang til offentlige tjenester på grunn av strenge lånebetingelser og høy grad av gjeldsbetjening, betaler fremdeles på lånene.

Hva blir konsekvensene?

Når Gjeldsbrevet går i trykken er det fremdeles usikkert hva de politiske konsekvensene av revisjonen vil bli. Men uavhengig av følgene er det viktig å gi støtte til initiativet om å gjennomføre en revisjon, og til prinsippet om et lands rett til å foreta en kvalitativ vurdering av statens gjeld.

Vi vet at vi trenger et regelverk for ansvarlig långivning og låneopptak for å unngå illegitim gjeld i fremtiden. Og vi vet at dersom illegitim gjeld skal slettes, vil det være nødvendig at flere land åpner arkivene, dykker ned i dem og analyserer lånedokumenter og konsekvensene av disse. Vi håper Norge blir neste land ut til å gjennomføre en offentlig gjeldsrevisjon.

Gjeldsrevisjon

Innebærer en granskning av et lands gjeld. I revisjonen ser en på under hvilke omstendigheter lånene ble tatt opp, hvilke konsekvenser lånene har hatt for folket og om pengene ble brukt slik det var ment.

Kan gjennomføres i regi av myndighetene (offentlig revisjon) eller sivilsamfunn (sivil revisjon). Det har vært gjennomført sivile revisjoner i Brasil og på Filippinene. I India skal det gjennomføres offentlige gjeldsrevisjoner i enkelte delstater.

En av gjeldsbevegelsens viktigste strategier for anerkjennelse og sletting eller betalingsnekt av illegitim gjeld.

María Lucia Fatorelli, medlem av Ecuadors gjeldskommisjon og aktiv i folkelig revisjon av Brasils gjeld, omtaler betydningen av gjeldsrevisjon slik: «Revisjonen er et av de viktigste instrumentene for å legge fram bevis på at vi er kreditorer, ikke skyldnere.»

Ecuadors gjeldskommisjon

Gjeldsrevisjonen i Ecuador er historisk fordi det er første gang myndighetene i et land setter i gang og støtter fullt opp om et slikt tiltak.

Revisjonsprosessen er gjennomført av Kommisjonen for helhetlig revisjon av den offentlige gjelda, CAIC (Comisión para la auditoría integral del crédito público).

Kommisjonen har vært satt sammen av representanter fra myndigheter og sivilsamfunn i Ecuador, eksperter fra internasjonale gjeldsnettverk, miljø-, og urfolksorganisasjoner, jurister og andre akademikere.

Kommisjonen har gått gjennom lån tatt opp av Ecuador i perioden 1976–2006.

Rapporten ble offentliggjort 25. november i år. Kommisjonens dokumentasjon og anbefalinger er overlevert Ecuadors president Rafael Correa, som nå skal avgjøre om landet skal stoppe betaling av enkelte lån, sette i gang rettsforfølgelse av personer og institusjoner ansvarlig for illegitim gjeld eller sette i verk andre tiltak.

Krav til Solheim

Revisjon av utestående lån til Norge er ett av kravene SLUG, sammen med Changemaker og Kirkens Nødhjelp, stilte miljø- og utviklingsminister Erik Solheim under høstens kampanje om ansvarlig lovgivning.

Kravet er aktivt støttet av lederne for alle ungdomspartiene, 26 organisasjoner og 11 392 personer.

Kilder

Quién debe a quién? Auditoría de la deuda ecuatoriana", CAIC, juni 2008

Informe final de la auditoría integral de la deuda ecuatoriana. Resumen ejecutivo", CAIC, oktober 2008: http://www.auditoriadeuda.org.ec/images/stories/documentos/informe_final_CAIC.pdf

Hvor går HIPC?

14

Tekst: Andreas Førster

Etter 12 år med Verdensbankens gjeldssletteinitiativ er det fortsatt mange uløste spørsmål.

Verdensbankens gjeldssletteinitiativ, Heavily Indebted Poor Countries – kjent som HIPC-initiativet – ble lansert i 1996 med mål om en dyptgående, bred og rask gjeldsslette for de fattigste og mest gjeldstyngede landene i verden. Initiativet var ment å bidra til vekst, fattigdomsreduksjon og et bærekraftig gjeldsnivå. HIPC omfatter så langt 41 land. Av disse 41 landene har 33 fullført HIPC-programmet, mens åtte land er kvalifisert for HIPC, men har enda ikke oppfylt alle kravene Verdensbanken stiller for å gå videre til gjennomføring.

Eksempel 1: Haiti

Haiti, et av verdens fattigste land, er et av landene som er kvalifisert, men som ennå ikke har fått gjeldsslette gjennom HIPC-initiativet. Nylig ble prosessen

utsatt med ytterligere seks måneder, og Verdensbanken anslår nå at Haiti vil gjennomføre innen midten av 2009. Store deler av landets gjeld er av gjeldsslettebevegelsen ansett som illegitim, altså tatt opp av diktatorer, utenfor demokratisk kontroll. I et brev 54 medlemmer av den amerikanske kongressen nylig sendte til USAs finansdepartement ble det tatt til orde for å fryse Haitis tilbakebetaling, samt iverksette gjeldsslette uten å vente på at Verdensbanken skal godkjenne Haiti for gjennomføring av HIPC.

Haitis historie illustrerer et av problemene med HIPC. Mens landets befolkning lider som resultat av den enorme gjeldsbyrden, må de vente på Verdensbankens godkjenning før de kan høste fordelene av gjeldsslette. Stor fattigdom er et kriterium for å kvalifisere til HIPC, men befolkningens vedvarende fattigdom har ingen innvirkning på når landet faktisk får gjennomføre HIPC. Gjennomføring bestemmes av om landet vurderes forberedt rent byråkratisk og organisatorisk, i tillegg til å oppfylle visse føringer i forhold til for eksempel liberalisering av handel.

Eksempel 2: Elfenbenskysten

Elfenbenskysten nærmer seg kvalifikasjon for HIPC, men Verdensbanken presser på for at landet må kutte i skatter og avgifter på landets viktigste eksportvare, kakao. Landet er verdens største eksportør av kakao og kakaoindustrien utgjør ca. 20 prosent av BNP. Statens inntekter fra

kakaoindustrien er betydelig, og det er mulig at kutt i skatter og avgifter vil svekke statens muligheter for god styring av nasjonen. Likevel er det altså viktig for Verdensbanken at Elfenbenskysten endrer politikk før de kan kvalifisere for gjeldsslette.

Er HIPC en suksess?

Gjennom HIPC hevder Verdensbanken å ha forpliktet seg til 117 milliarder dollar i gjeldsslette til de 33 landene som har gjennomført programmet. Dette er ingen ubetydelig sum, men man kan ikke fra tall som dette konkludere med at HIPC er en ubetinget suksess.

Det er mange spørsmål som reiser seg i forhold til de politiske føringene som legges fra bankens side, og hvilke resultater HIPC-initiativet gir for befolkningen i landene. Hvordan man skal bestemme hvem som kvalifiserer til HIPC, og hvem som må stå utenfor, er også problematisk: Hvilke land er fattige nok, og hvilke land er akkurat så lite fattige at de må klare seg uten HIPC?

Enkelte land har også valgt å stå utenfor HIPC fordi de er bekymret for hva initiativet gjør med landets kredittvurdering. En nedgradering av kredittvurderingen kan gjøre det vanskeligere for land å tiltrekke seg potensielle investorer. Dette kan igjen svekke muligheten for finansiering av prosjekter som kanskje vil være mer vellykkede for et land enn hva HIPC kunne vist seg å være.

Orkanene Gustav, Hannah og Ike traff Haiti sammen med den tropiske stormen Fay i løpet av færre enn fire uker i august og september i år. Bildet viser orkanen Gustav på vei mot Kuba.

Ny rapport: «Slett ikke ferdig – ti år med gjeld på dagsorden»

Tekst: Line Madsen Simenstad

Det har gått ti år siden demonstrasjonen mot G8-møtet i Birmingham, der gjeld for alvor tok plass på den internasjonale dagsorden. SLUG har oversatt en fersk rapport som gir innblikk i det som er oppnådd siden den gang, og alle utfordringene gjeldsbevegelsen og verdenssamfunnet fortsatt står ovenfor.

«Om morgenen den 16. mai 1998 ante ikke arrangørene bak dagens G8-demonstrasjon hvor stort oppmøte de kunne forvente. Etter flere måneders vanskelige forhandlinger med politiet og byrådet i Birmingham hadde de endelig fått tillatelse til å forme en nesten 10 kilometer lang menneskelig lenke rundt G8-ledernes møtelokale. (...) Klokken var rundt elleve denne lørdagen da menneskemengdene begynte å strømme inn til byen. De kom ved hjelp av alle mulige transportmidler; tog, buss, bil, sykkel, til fots. Noen kom

til og med i rickshaw og i små fiskebåter. Til slutt fant 70 000 mennesker veien til Birmingham og en av de største demonstrasjonene i Storbritannias historie.»

Det var Jubilee 2000 som sto bak den menneskelige lenken i Birmingham. Etterfølgeren, Jubilee Debt Campaign, lanserte i mai rapporten *Unfinished business* for å markere aksjonens 10 års-jubileum. I høst utga SLUG den norske versjonen, under tittelen *Slett ikke ferdig*.

Innholdsrike år...

I de ti årene som har gått siden Birmingham-demonstrasjonen har det skjedd fryktelig mye. I 1999 ble Verdensbankens gjeldssletteprogram, Heavily Indebted Poor Countries (HIPC), utvidet til å gi «raskere, dypere og bredere» gjeldsslette. Ved årtusenskiftet kunne Jubilee 2000 levere fra seg verdens største underskriftskampanje til daværende generalsekretær i FN, Kofi Annan. Mer enn 24 millioner mennesker hadde gitt sin signatur til en oppfordring om å lette fattige lands gjeldsbyrder. I 2002 arrangerte FN den første Finansiering for utvikling-konferansen, og med det kom en fornyet anerkjennelse av behovet for gjeldsslette. Da G8 møttes i Skottland i 2005 samlet 250 000 demonstranter seg utenfor møtelokalene. Her ble det vedtatt et nytt gjeldssletteprogram, Multilateral Debt Relief Initiative, som ga ytterligere gjeldsslette til HIPC-land.

...men slett ikke ferdig

Selv om mye er oppnådd er det ingen grunn til å lene seg rolig tilbake. I tillegg til en gjennomgang av hva som har skjedd de siste ti årene tar den nye rapporten også for seg de enorme utfordringene vi fortsatt står ovenfor. Fortsatt trenger rundt 100 land til sammen omlag 400 milliarder dollar i gjeldsslette for å kunne dekke sin befolknings grunnleggende behov. I tillegg er store deler av gjelden til fattige land illegitim gjeld som ikke burde tilbakebetales. For eksempel viser beregninger at gjeld for 500 milliarder dollar kan tilskrives utlån til diktatorer. For å få bukt med dette er det viktig at flere land gjennomfører gjeldsrevisjoner, slik Ecuador nylig har gjort, og at illegitimitet som kriterium får internasjonal anerkjennelse. Ikke minst er det viktig å sørge for å unngå oppsamling av illegitim gjeld i fremtiden ved å etablere retningslinjer for ansvarlig utlån.

«Slett ikke ferdig» er anbefalt lesning for alle som er interessert i gjeldsspørsmål, enten det er for opplæring eller oppfrisking av kunnskap. Rapporten kan lastes ned på SLUG sine hjemmesider.

SLUG har opprettet støtte-medlemskap!

Har du lyst til å bidra i kampen for gjeldsslette? Da kan du bli støtte-medlem i SLUG!

Støtte-medlemsskapet koster kr. 200,- i året. Kontingenten inkluderer abonnement på Gjeldsbrevet samt elektronisk nyhetsbrev med månedlige oppdateringer om gjeldspolitikken og SLUGs arbeid.

For å bli støtte-medlem eller få mer informasjon om SLUG, send oss en e-post på slug@slettgjelda.no

Navn

Adresse

Telefon

Fødselsdato

E-Post

SLUG
c/o Operasjon Dagsverk
Postboks 8964 Youngstorget
0028 Oslo

SLUG, Changmaker og Kirkens Nødhjelp arrangerte høsten 2008 en kampanje for ansvarlig långivning. 11 392 underskrifter ble samlet inn og overlevert Erik Solheim 25. november i år. Disse kravene fikk Solheim:

- Norge må gå gjennom utestående norske gjeldskrav og slette eventuell illegitim gjeld
- Norge må etablere klare kriterier for ansvarlig utlån til utviklingsland
- Norge må lede an internasjonalt for å gå på plass en arbeidsgruppe i FN som kan arbeide for internasjonale regler for ansvarlig långiving og sletting av illegitim gjeld

FOTO: ASTRID IVERSEN

Organisasjonene bak Slett U-landsgjelda

Alternativt nettverk, Arbeidernes Ungdomsfylking, ATTAC, Caritas Norge, Changemaker, De Grønne, Delta Internasjonalt, Diakonhjemmets Internasjonale Senter, Det Norske Misjonsselskap, Det Norske Misjonsselskaps Ungdom, Elfenbenskysteforeningen, Europeisk Ungdom, Fellesrådet for Afrika, Foreningen for internasjonale vann- og skogstudier (FIVAS), FORUT, Framtiden i våre hender, Frikirkenes globale informasjon, Internasjonal kvinneliga for fred og frihet, Kirkens Nødhjelp, KRFU, Kvekerne, Kvinnefronten, Latin-Amerikagruppene, Den norske kirke, Natur og ungdom, Networkers South-North, Norges fredslag, Norges KFUK/KFUM, Norges kristelige studentforbund, Norges naturvernforbund, Norges sykepleierforbund, Norges unge katolikker, Norsk Folkehjelp, Norsk misjonsråds bistandsnemd, Norsk målungdom, Norsk studentunion, Norsk sykepleierforbund, Norske katolikkers kvinneforbund, Operasjon Dagsverk, PRESS, Psykologer for fred, Redd Barna, Ressursforeningen, Rød ungdom, SAIH, Senterungdommen, SOS rasisme, Sosialistisk opplysningsforbund, Sosialistisk ungdom, Spire, Strømmestiftelsen, TenDenS, U-landsforeningen Svalene, Unge Venstre, Utdanningsforbundet, Utviklingsfondet, Venner av Uganda, World View Rights